

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede

Chester Kanyon

11. september na prvih straneh ameriškega in slovenskega tiska

(Stilna primerjava med ameriškima in slovenskima dnevnikoma)

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2005

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede

Chester Kanyon

Mentor: red. prof. dr. Tomo Korošec

11. september na prvih straneh ameriškega in slovenskega tiska

(Stilna primerjava med ameriškima in slovenskima dnevnikoma)

Ljubljana, 2005

10. Kazalo

1. Uvod	str. 3
2. Teza	4
3. Vidik mediocentričnosti.....	5
4. Predstavitev dnevnikov New York Times, New York Daily News, Delo in Dnevnik.....	8
5. Dogodek izjemnih razseženosti, pojmovan kot katastrofa.....	10
6. Dogodek 11. septembra 2001 v New Yorku Osebno doživetje: Moj um ni verjel očem	11
7. Primerjava izbranih zgledov.....	13
7.1 Žanrska razporeditev tekstov na prvih dveh straneh dnevnikov NYT, NYDN, D in Dn.....	17
7.2 Primerjava naslovij prvih strani.....	21
7.3 Primerjava poročevalskih enot (a) do (f).....	23
8. Povzetek.....	27
9. Viri	30
11. Kazalo.....	31
10. Priloge.....	32

1. Uvod

Naloga vsakega novinarja poročevalca je, da se pri poročanju dokoplje do čimbolj objektivne resnice, da bi jo posredoval naslovnikom svojega sporočila. Pri tem mora nadzorovati čustveno plat svojega poročanja. Vsako odstopanje od tega pravila prinaša nevarnost, da se bo njegovo poročanje izkrivilo v smeri kršitev izbranega novinarskega žanra ter povzročilo motnjo med njim in sprejemnikom njegovega sporočila. Zavestni nadzor nad uravnoteženostjo med racionalnim in čustvenim pristopom k novinarskemu sporočanju zato spada k temeljem novinarske profesije.

A kako naj tudi vrhunski novinar ohrani uravnoteženost tega pristopa, kadar ga poročevalsko delo postavi v izjemne okoliščine poročanja o dogodku, ki ga tako sam kakor tudi njegovi bralci doživljajo kot grozo, panični strah in nepopisno trpljenje? Ali je novinar kot čuteče človeško bitje in prizadet član družbe sposoben vzdrževati ravnovesje med racionalnim in čustvenim in ali imajo bralci to sploh pravico od njega pričakovati?

Če predpostavimo možnost, da smo z določenimi etičnimi in družbenimi kriteriji sposobni razpoznati, kdaj so nastopile in kaj sploh so te »izjemne okoliščine«, ali ni mogoče dopustiti, da je novinar pod njihovim pritiskom prestopil tanko rdečo črto med objektivnostjo, ki mu jo nalaga profesija, in tistim, kar ga je zajelo onstran te »objektivne« objektivnosti in čemur se kot poročevalec ni mogel več upreti. Ali nemara bralci ne pričakujejo ravno slednjega?

S svojim sedanjim znanjem in izkušnjami ne bom mogel iz omenjenih zadreg izdelati popolno analizi ter podati zanesljive ali vsaj prikladne odgovore. Za to bo potrebna tudi obvezna zgodovinska distanca. Ker pa me je usoda postavila v samo središče ene takih »izjemnih okoliščin«, ko sem bil neposredna priča tragediji v New Yorku 11. septembra 2001, se bom – ne da bi se postavljaj v vlogo novinarja poročevalca – usmeril k jezikovnostilni analizi poročanja o tem

dogodku na podlagi primerov iz izbranega ameriškega in slovenskega tiskanega poročevalstva.

Zdi se mi, da je ta moja izkušnja ne samo izjemna priložnost za izbor diplomske teme, s katero želim zaključiti svoj študij novinarstva na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani, ampak bom tako v okviru skromnejših zmožnosti glede obvladovanja slovenskega knjižnega jezika, kolikor sem se ga naučil na FDV, intimno poklonil spominu na nedolžne žrtve, katerih število doslej še ni bilo niti povsem zanesljivo ugotovljeno.

2. Teza

Sodobni ekonomski in politični procesi, ki zdaj – s precejšnjim nasprotovanjem - potekajo pod oznako »globalizacija«, sicer ne kažejo zanesljivih znakov zmanjševanja prepada med bogatim severom in revnim jugom našega planeta, širijo pa se nezadržno. Enako velja za zmanjševanje ideološkega zidu med zahodom in vzhodom, obema procesoma pa botruje fantastični razvoj komunikacijske tehnologije, ki širjenju informacij in idej (razen posamičnih informacijsko zaprtih »otokov«) ne postavlja nobenih ovir glede časa in prestopanja državnih mej. Govorimo lahko o nadnacionalnem povezovanju življenja in širjenja informacij. Poročilo o dogodku v neki vasi na polinezijskem otoku je v trenutku, ko je bilo odposlano, v besedni in slikovni obliki dostopno bralcu v Ljubljani. Prek svetovnega spleta lahko z ustrezno tehnologijo razširja informacije vsakdo brez omejitev. Posledic še ne obvladujemo, ker je tehnološki razvoj prehitel sposobnost meddržavnega organiziranja za urejanje nastalih problemov. Govori se o informacijski hipertrofičnosti oz. informacijski poluciji. Podobni sta ekološki poluciji v svetovnem merilu, vendar vsaj po tem, da ju povzroča neomejevana želja po tehnološkem napredku, nevarnih – celo pogubnih – posledic še nismo sposobni predvideti.

Na ravni posameznih držav se ta problematika uspešno ureja s politiko nacionalnih medijev s tem, da se za obveščanje vzdržuje selekcija pri uvrščanju dogodkov v posamezni medij, seveda v odvisnosti od njegovih tehničnih značilnosti in ustrezno posameznemu nacionalnemu jeziku. Od odločitve posameznega nacionalnega medija, časnika, radia ali televizijske hiše in njihovih uredništev je odvisno:

- Katere vsebine, katere dogodke bodo iz masovne ponudbe izbrali za svoje občinstvo?
- V katero poročevalsko žanrsko obliko jih bodo spremenili?
- S katerimi jezikovnimi sredstvi jih bodo ubesedili?

Naštete tri prvine so izhodišče za oblikovanje moje teze.

3. Vidik mediocentričnosti

Dogodki že sami po sebi niso enako pomembni, in sicer ne glede na to, kako jih doživljajo v posameznih okoljih na različnih koncih sveta. Pozeba cvetov v spomladnem sadovnjaku, ki bo eksistenčno prizadela sadjarja, življenjsko odvisnega od pridelka, je zanj blizu tragediji, porušitev zadrževalnega jezusa v Langaroneju, ki je uničila dolino pod jezom in zahtevala stotine človeških žrtev, pa je v primerjavi s pozebo v sadovnjaku gotovo tragedija večjih razsežnosti in jo kot takšno doživljajo bralci ne glede na oddaljenost od kraja nasreče.

Drugi vidik medijskega zajemanja dogodka pa je, sicer hkrati z njegovo tragičnostjo, oddaljenost od kraja dogodka: prometna nesreča v Indiji, ko zdrsne v prepad avtobus, poln potnikov, in mrtve preštevajo v desetinah, zasede v poročevalskem prostoru dnevnika Delo drugačno mesto od nasreče, ko v Sloveniji ali njeni bližini vlak na železniškem prehodu zadene šolski avtobus z učenci in pri tem izgubi življenje pet otrok. Ta vidik, znan kot vidik mediocentričnosti (Korošec 1998 : 45) se zdi zaradi preštevanja izgubljenih življenj (ki so povsod na svetu načeloma ista vrednota) krivičen in celo

nehuman, je v poročevalstvu z izbiro poročevalskega prostora in jezikovnih sredstev glede na točko prvotnega dogodka prevrednoten in v konvenciji med medijem in naslovniki sprejet kot tak.

Ko pa nastopi dogodek, ki je zaradi nadnacionalne povezanosti tolikšnih razsežnosti, da se povsod po svetu doživlja kot vsečloveška tragedija, se vidik mediocentričnosti sicer še vzdržuje, vendar se v večji ali manjši meri potisne v ozadje poročevalskega postopka. Tega, to se pravi, »dogodka nadnacionalne povezanosti«, Korošec na omenjenem mestu v Stilistiki slovenskega poročevalstva (str. 45) ni upošteval, ko piše:

»Naj se v odnosu do žrtev v taki nesreči sliši še tako grobo, vendar je preprosto poročevalsko dejstvo, da vse nesreče, ki se »ta dan« pripetijo na tem svetu, ne morejo priti na prvo stran vsakega od časopisov na tem svetu, ker tam za vse ni prostora. Mediocentričnost je v poročevalstvu nekaj takega, kot egocentričnost v medčloveških razmerjih.«

Korošec je svojo tezo o mediocentričnosti nastavil leta 1989, ko mednarodnega terorizma tolikšnih razsežnosti ni bilo, pa tudi dogodka, kot je 11. september, si kot vsečloveške tragedije ni bilo mogoče zamisliti. Glede na to bom Koroščevo tezo o mediocentričnosti dopolnil:

1. Mediocentričnost v celoti velja za »navadne« nesreče in druge tragične dogodke, pri poročanju o dogodkih, kot je 11. september, pa ob upoštevanju »vsečloveške tragedije« ta vidik bistveno popusti (gl. o tem dalje!).

2. Ne glede na omenjeno pa vidik mediocentričnosti lahko sprejmemo kot značilnost tudi brez ozira na fizično »razdaljo«, oddaljenost, ki zmanjšuje doživljanje razsežnosti dogodka. Velja tudi znotraj publicistike ene nacionalne skupnosti kot institucija, kot razmerje med medijem, ki se šteje za osrednega (centranega, nacionalnega, npr. Delo), in medijem, ki se sam razglasha za ožje lokalni medij (za ljubljansko območje npr. Dnevnik). Tudi med njima se uveljavlja princip splošne in manj splošne pomembnosti, in to vidim celo pri poročanju o dogodku 11. september, kjer je časnik Dnevnik na prvi strani, kjer

večino prostora posveča temu dogodku, ohranil za »svoje«, »tekoče« vsebine, pri čemer seveda lahko vpliva preprosto dejstvo, da so pogodbe za oglase na prvih straneh že podpisane. Po mojem mnenju ne velja vidik mediocentričnosti samo v razmerju med New York Timesom in Delom, ampak tudi med Delom in Dnevnikom, in sicer tudi ko poročajo o takem dogodku, kot je 11. september.

Teza, ki jo želim dokazati z jezikovnostilno analizo, podprto z nekaterimi tehničnimi uredniškimi prijemi, je, da je 11. septembra 2001 ob terorističnem napadu na Svetovni trgovinski center v New Yorku in v stavbo Pentagona v Washingtonu (skrajšano ga bo tu imenoval kar »11. september«) vidik medioicentričnosti v slovenskih dnevnikih sicer ohranil *nekatero* osnovno značilnosti poročevalskega pristopa, pri zajemanju pretresljivosti dogodka in njegovih posameznosti pa se je približal značilnostim poročil v ameriških dnevnikih. Te značilnosti so:

- izbira mesta na straneh dnevnika, izid posebne izdaje dnevnika Delo,
- izbira slikovnega gradiva s kraja dogodka, opustitev ustaljene tehnike spremnih besedil pod fotografijami (ne v obeh dnevnikih enako),
- uporaba istih besed, citatnega besedja iz ameriškega tiska, uporaba besed z enakim pomenskim obsegom (ekvivalentno izrazje) nasproti ameriškemu tisku,
- umik stroge poročevalske objektivnosti in pojavi izrazov s čustveno prizadetostjo (ekspresivni izrazi), vendar v opazno nižji stopnji ekspresivnosti izraza, ki ima v primerjanih ameriških časnikih značilnosti litararnega oblikovanja besedil,
- opustitev utrjene oblikovanosti prve in druge strani glede na predvidljive, »vsakdanje« značilnosti dnevnikov Delo in Dnevnik. V tem je razlika med ameriškima in slovenskima dnevnikoma največja in tudi to potrjuje pravilo mediocentričnosti.

Razume se, da bom zaradi zahtev ponazoritev v ameriških dnevnikih ohranil izvirne oblike v angleškem jeziku.

4. Predstavitev dnevnikov New York Times, New York Daily News, Delo in Dnevnik

New York Times spada med najstarejše časopise v ZDA in med najbolj uveljavljene v svetu. Čeprav spada pod **lastništvo** družbe New York Times Company, ima dominantni položaj še vedno družina Sulzberger. Družba N.Y. Times ima v lasti okrog 40 časopisov, med najbolj znanimi so tudi *International Herald Tribune* in *The Boston Globe*.

Časopis Times so začeli tiskati leta 1851, ampak prava zgodovina Timesa se začne leta 1896, ko je postal njegov lastnik Adolph Ochs Sulzberger. Negov vpliv je usmerjal Times v poročanje, ki naj ne bi bilo navijaško in bojevito, ampak pisal čimbolj objektivno. Takšna usmeritev poročanja je postavila temelje sedanjemu ugledu časnika.

Times je organiziran na tri glavne sekcije:

- **Vesti**, ki vključujejo domače in mednarodne dogodke, poslovnost (business), znanost, izobraževanje, šport in vreme.
- **Mnenja**, ki so znana kot Op-Eds (začela so izhajati 1970), objavlja pisma bralcev, namenjena urednikom, in mnenja najbolj izkušenih novinarjev, ki so določeni, da bi pisali za to rubriko.
- **Portret** vključuje umetnost, knjige, dramo, film, potovanje itd.

Dnevna naklada Timesa je 1.320.000, nedeljska pa doseže 1.682.100, izvodov.

Kljub temu, da v Timesu lahko beremo liberalna mnenja, spada med konzervativne časopise.

New York Daily News je eden izmed največjih časnikov v ZDA, kajti doseže naklado do 700.000. Časopis je začel izhajati 1919 in je znan kot domači časopis New Yorka. Ima veliko fotografij, vesti, opravljenih govoric, komičnih besedil, športne rubrike in mnenja.

Daily News spada med rumeni tisk in uporablja senzacionalistično taktiko, da bi konkuriral New York Postu.

Leta 1990 je News zabredel na finančne težave, ki jih najbrž ne bi preživel brez finančne podpore milijonarja Roberta Maxvella.

Delo je glavni (najbolj vplivni) dnevnik v Sloveniji. Začel je izhajati 1959, ko sta se združila Ljudska pravica in Slovenski poročevalec. Delo je jutarnji politično-informativni časnik, ki bralcem ponuja poleg vesti in komentarjev tudi različne priloge, kot so:

Znanost, Književni listi, Vikend magazine, Delo in dom, Ona, Sobotna priloga, Nedelo itd. Naklada Dela presega 100.000

Dnevnik je začel izhajati leta 1951 kot je glasilo Mestne konference SZDL v Ljubljani. Preimenoval se je 1. 1968 iz Ljubljanskega Dnevnika. Je popoldnanski informativni list, ki bralce obvešča o dogodkih pri nas in v svetu na najbolj preprost način. Od 1982 ima tudi Sobotno prilogo.

Posebna izdaja Dobrodošli ki je namenjena tujim turistom, in glavne informacije so prevedene v nemščino in italijanščino.

Dnevnikova publikacija Nedeljski Dnevnik je zabavno- informativni list in je začel izhajati 1962. Naklada Nedeljskega je 245.000 (1986) in daleč presega število tiskanih izvodov pri Dnevniku, ki je okoli 60.000 (1987).

5. Dogodek izjemnih razsežnosti, pojmovan kot katastrofa

Kriteriji za to, kdaj se kakšna nesreča oziroma kakšen velik tragični dogodek šteje za katastrofo, niso enotna in se ločijo od okolja do okolja, pač po tem, kako katastrofa določeno okolje prizadene. Na področjih, kjer je pridobivanje prehrabnih proizvodov dobro organizirano in sorazmerno urejeno, je vključevanje lakote kot katastrofičnega pojava v seznamih katastrof povsem marginalno, kjer pa sušne letine nastopajo več let zapovrstjo, tako da pomanjkanje osnovnih živil povzroči lakoto z množičnim umiranjem, ki se šteje v stotisočih mrtvih, pa to uvrščajo na prvo mesto med katastrofami. Požar v predoru železniške vzpenjače v avstrijskem Kuprunu l. 2000 pa je bil z več kot 120 žrtvami za Avstrijo pojmovan kot nedvoumna katastrofa. Glede na to se od države do države ločijo predpisi in priprave za reševalne ukrepe ter druga tehnična in celo pravna ureditev.

V grobem se merila za proglašenje katastrofe opirajo na:

število žrtev, umrlih in ranjenih (poznejših invalidov),

obseg materilane škode in čas, ki bo moral preteči za vzpostavitev stanja pred katastrofo,

- obseg posledic, ki se bodo kot nepopravljive vlekle daljši čas, vplivale na živo in neživo naravo ter omejevale možnosti bivanja na širšem območju dogodka. K slednjemu se prištevajo tudi vplivi na socialno življenje in politične spremembe v regiji ali celi državi.

Iz tega se tudi vidi, da je med povzročitelji katastrof treba ločevati:

- naravne, od človekovega vpliva neodvisne katastrofe (potresi, izbruhi ognjenikov),

- tiste, ki so se zgodile kot posledica človekovih posegov v naravno okolje, pa so se tako ali drugače obrnile proti človeku, ne da bi to želel (množične zastrupitve zaradi izpustov strupenih snovi iz, porušitve jezov v zadrževalnikih, letalske nesreče itd.),

- tiste, ki jih je načrtno z zlimi nameni povzročil sam – z jasnimi rušilnimi in morilskimi nameni (teroristični napadi velikih razsežnosti).

6. Dogodek 11. septembra 2001 v New Yorku

Osebno doživetje:

Moj um ni verjel očem

Tisto jutro, ki ga je koledar za leto dvatisoč ena določil, da bo enajsti september in da bo druga sreda tega meseca, je bilo kot mnoga septembrska jutra v New Yorku. Začetek septembra je imel dneve oblačne, a kot je za ta letni čas tukaj običajno, tople in ne več presoparne. Taká jutra vabijo obiskovalce tega velikega človeškega mravljišča na sprehode po urejenih potkah Centralnega parka, na razgledne ploščadi Empire State Buildinga, domačini pa se že pred službenim časom radi ustavimo v priljubljenih kavarnicah na vročo kavo in k jutranjim časopisom. Ko se je sonce iznad Vzhodne reke že upiralo v slepeče vrhove zastekljenih pročelij nebotičnikov, je vse kazalo, da bo to eno tistih običajnih juter. Lahko bi se prevesilo v popoldan, popoldan in večer ter pozabljeno kot druga jutra čakalo ne naslednje jutro, določeno po koledarju.

Nad mestom ni bilo oblačka.

Tudi zame, udomačenega meščana New Yorka, je bilo to čisto navadno jutro. Kot po navadi sem ob tričrt na devet vključil televizor za jutranja poročila na programu BBC za Ameriko. Prve slike z ekrana me še zdaj preganjajo z očitkom, kot da sem jih s tem, ko sem vključil aparat, priklical jaz, ne pa zle sile, ki so temu dnevu za vse čase dale zlovešče ime: enajsti september.

Zavest najprej ni verjela očem. Kolikokrat ob presenetljivem, celo neumnem prizoru, ki ga vidijo oči, najprej rečemo: »Ali prav vidim?« Kaj je to, kar mi ponuja slika z ekrana? Stoječa, nema slika dvojčkov Svetovnega trgovinskega centra - navajeni pogled ju skoraj ne vidi več - že leta stojita tu v ponos meščanom, Ameriki in graditeljem, zdaj pa izpod vrha desne navišje newyorške zgradbe vali gost dim. Gre za filmsko animacijo, gasilsko vajo? Ob tej jutranji uri? Iz aparata ni glasov, samo stoječa slika. Mučna tišina. Nekdo se poigrava z

našimi živci, si mislim. Pozneje bodo pojasnili, da gre za prevaro. Spomnim se Orsona Welsa in njegove slovite radijske oddaje o napadu nezemljanov. Od tega varljivega olajšanja občutek groze popusti: saj ne more biti res.

Nato slika iznenada zaživi in gledam, kako se v kratkih skokovitih sekvencah velikansko potniško letalo približuje levi stolpnici. Zakaj leti tako nizko, se vprašam?

Izkušnja mi pravi, da bo izginilo za elegantno stolpnico in se hip nato pokazalo na drugi strani. Zdajci se temna gmota zgradbe in letalo zlijeta v ognjeno kroglo, na drugi strani, kjer bi pričakoval letalo, brizgne iz stekla plameneči curek. Znotraj temen, na robovih belo rdeč. Iz zvočnika v televizorju se zasliši hreščanje, prestrašen glas, kakor da bi stal ob meni v sobi - ne razumem od kod se je vzel – zakliče: »O, moj bog!« Šele zdaj dojamem razumsko, da je to resničnost. Na ekranu je prikazana resničnost. Ne gre za filmsko montažo, ne za vajo. Stolpnici WTC, dve aveniji niže od mojega stanovanja, sta nekako v zgornji polovici celotne višine presečkani z ognjem, vse naokrog gost dim. Toda kako je mogoče, da se je zgodila taka nesreča?

To moram ugotoviti. Radovedna želja me vleče tja, saj vem, koliko je do stolpnice od mojega stanovanja. To pot sem prehodil že večkrat, ko sem spoznaval mesto svojega bivanja. Na hitro se obujem, moram videti od blizu, kaj se je zgodilo tega jutra. Stekel sem po Park aveniji, aorti Manhattana. A ljudje tu že niso bili kakor vsak drug dan. Bežali so v nasprotno smer od moje. Na spačenih obrazih se jim je videla groza. Še eno avenijo niže je vladala panika. Vpitje, kriki groze, sirene reševalnih vozil, vse se je gostilo v pretresljiv trušč. Nisem vedel, ali naj nadaljujem. Nekdo iz množice je zakričal, naj ne grem naprej, tam dole je »Dante's inferno«. V nosnice se mi je zarezal oster, doslej neznan vonj. Šele pozneje sem doumel, da to ni bil le vonj požara in gorečih predmetov. Ustavila me je skoraj neprodušna tema. Gostota dima in prahu. Iz teme so se luščile postave, prekrpite s sivim prahom, se opotekale, kašljale, lovile zrak. Ranjeni ljudje v raztrganih oblačilih, zmeraj več gasilcev in reševalcev, ki so izginjali v mrak, od koder so tuleče vozila reševalna vozila, policisti so usmerjali promet in poskušali delati red. Nisem mogel dalje. Ustavil sem nekoga in ga vprašal, kaj se je zgodilo. Tedaj sem prvič slišel pojasnilo: teroristični napad. Ugrabljena ameriška potniška letala so v stolpnici usmerili teroristi.

Vse ostalo sem iz koščkov strašnih vtisov sestavil tistega dne šele pozneje. Zbiral sem vtise, ne vedoč, da si bom prizore kmalu goreče želel izbrisati iz zavesti. Pa se mi do danes ni posrečilo.

*Danteju se niti sanjalo ni o pravam peklu. Newyorčani smo ga v najstrašnejši obliki doživeli tistega jutra, ki se odslej imenuje **enajsti september**.*

7. Primerjava izbranih zgledov

Izmed treh prvin, imenovanih v poglavju Teze, bom najprej primerjal prvo in tretjo, tj. 1. Katere vsebine oz. dogodke iz svetovne ponudbe izbere medij za svoje občinstvo?

3. S katerimi jezikovnimi sredstvi jih bodo ubesedili?

drugo izmed prvin, tj.

2. V katero poročevalsko žanrsko obliko so vsebine uvrščene, pa bom zaradi preglednosti obravnaval posebej.

1. Ker je izbor vsebine določen že z namenom moje naloge in bom tukaj najprej štel za »dogodek« teroristični napad 11. septembra v New Yorku, bodo za primerjavo izbrana poimenovanja samega dogodka, nato pa najbolj izrazite vsebinske prvine tega dogodka, kakor so se pojavljale kot poročevalske enote v analiziranih časnikih, npr.:

poročila o trčenjih letal v obe zgradbi WTC, strmoglavljenje letala v zgradbo Pentagona, strmoglavljenje letala v Pennsylvaniji,

- (a) - navajanje podatkov o številu žrtev,
- (b) - opisi razmer na mestih napadov,
- (c) - reševanje in zaščitni ukrepi,
- (d) - pričevanja očitidcev,
- (e) - prve izjave pomembnejših državnikov,

za vsako od vsebin od (a) do (f) pa bodo v preglednico vneseni izrazi in njihove bolj ali manj izrazite stilne variante (nosilne besede so tiskane polkrepko)

Primerjava jezikovnih potez poročanja vključuje prve in druge strani dnevnikov Delo (D), Dnevnik (Dn), New York Times (NYT) in Daily News (DN), ker so to strani, na kateri tudi sicer spadajo najpomembnejši dogodki. Primerjava žanrske urejenosti pa zajema samo prve strani analiziranih časnikov.

Časnika Delo in Daily News sta izšla v posebi izdaji.

Dogodek 11. september:	Delo	Dnevnik	New YorkTimes	NY Daily News
Imenovanje dogodka	teroristični napad na ZDA, najhujši teroristični napad v vsej zgodovini, dobro usklajena teroristična akcija, grozljiv teroristični napad, strahotni napad na ZDA, napad na New York, teroristični napad na Pentagon	teroristični napadi na WTC in Pentagon, Američani doživeli največjo tragedijo po Pearl Harborju, teroristični napad na poslopje WTC, simbola ameriške finančne in vojaške moči tarča terorističnih napadov, serija silovitih terorističnih napadov,	U.S. ATTACKED; HIJACKED JETS DESTROY TWIN TOWERS AND HIT PENTAGON IN DAY OF TERROR (naslov) The horror arrived in episodic bursts of chilling disbelief, ...by trembling floors, sharp eruptions, cracked windows.	Day OF TERROR IT'S WAR

(a)	teroristi z letali sesuli slovita »dvojčka«, letalo (se je) zaletelo v južni nebotičnik, trčenje (prvega) letala v nebotičnik, se je sesul severni nebotičnik, po sesutju obeh nebotičnikov, boeing je s polno hitrostjo treščil vanjo, letalo je treščilo tudi na Pentagon, sesuta simbola moči in trdnosti, počilo je še v Pentagonu, na simbol ameriške moči je strmoglavilo še	V New Yorku je treščilo letalo, enega izmed stolpov zadelo letalo, se je v drugega zaletelo letalo, tretje je strmoglavilo na Pentagon; malo za tem je strmoglavilo še četrto (letalo), tisto zaletelo v WTC, ... pa je strmoglavilo na Pentagon, ... se je zrušilo v Pennsylvaniji, ...in se zaletelo v poslopje sesula v prah,...	The plane slammed into the north face of 1 World Trade Center./.../ Hijackers rammed jetliners into each of New York's World Trade Center towers yesterday, toppling both in a hellish storm of ash , glass, smoke and leaping victims, while a third jetliner crashed intothe Pentagon in Virginia. Within about 15 minutes of the first crash , the second plane struck the neighboring	<i>Just an instant before the second <u>jetliner</u> hit the World Trade Center. The World Trade Center crumpled .../ hijacked jets smashes into the second tower.</i> New York's mightiest symbols
-----	--	---	---	---

	<p>tretje letalo, prvo ugrabljeno letalo je treščilo v enega izmed nebotičnikov, v drugo stolpnico se je zaletelo drugo letalo</p>		<p>tower./.../ the mighty towers reduced to nothing./.../ third jetliner crashed into the Pentagon in Virginia.</p>	<p>was a smoldering mess</p>
--	--	--	---	--

(b)	<p>Tisoči mrtvih v New Yorku (veliki naslov), /.../ pri čemer je umrlo na tisoče ljudi v stavbi, do zaključka redakcije še ni znano, kolikšne so žrtve, v vseh štirih letalih je bilo 260 ljudi, v New Yorku je bi po prvih podatkih ranjeno 2100 ljudi,, desettisoči bodo mrtvi (komentar), mrtve štejejo v številkah, ki so primerljive z ameriškimi žrtvami v vietnamski vojni, velikski vojni, velik ne prešteto število ljudi, število žrtev bo /.../ nižje, če ne bi /.../, še neznano število žrtev, so žrtve šele začele prihajati, naj bi bilo samo v Nwe Yorku 10.000 smrtnih žrtev,</p>	<p>/.../ naj bi terjal življenje več tisoč ljudi (podnaslov in besedilo), o številu žrtev še ni /.../ poročil, verjetno gre za več tisoč ali več deset tisoč ljudi, /.../ ogromno število ljudi izgubilo življenje, bolnišnice so /.../ prepolne žrtev</p>		<p>For the thousands of New Yorkers who lost loved ones on Tuesday attack, yesterday was a day of waiting, of hoping and remembering /.../</p>
-----	--	--	--	--

(c)	<p>Pentagon v ognju (podnaslov), po ulicah /.../ je zavladala panika, ljudje so skakali skozi okna, Manhattan ovit v dim in prah, se je nabrala /.../ deset centimetrov debela plast prahu, /.../ oblasti so ustavile promet, Amerika je gledala slike razdejanja, Podobe na televiziji so spominjale na prizore nasilaja s Kosova ali iz Jeruzalema (podnaslov), videli so, kako se je pokadilo iz enega</p>	<p>Oba stolpa sta se /.../ porušila, zagorelo je v Pentagonu, pred SD je eksplodiral avtomobil bomba, Manhattan /.../ podoben vojni con, na tisoče ljudi je skušalo zbežati, prestolnico so začela preletavati vojaška vojna letala,</p>		<p>Day turned into night... /.../ the streets filled with screams and scenes of unimaginable horror./.../ choking smoke blotted out /.../ plunged lower Manhattan into darkness./.../ World Trade center buckles and plunges to pavement /.../ after hijacked jet slammed into it.</p>
-----	--	--	--	---

There was the merciless sight of **bodies helplessly tumbling out**, some of them **in flames**.

	<p>od dvojčkov, /.../ so iz stavbe bušnil plameni, velikanski oblak pepela, reševalci so begali po ulicah, njihova oblačila so bila pokrita s prahom, jok se je mešal z zavijanjem siren, iz stavbe je v nekaj sekundah švignil plamen, podoben oranžni krogli, na avtocestah se je promet neznanjsko zgostil, ljudje /.../ bežijo iz okolice WTC (podnapis pod sliko), drugi se se preplašeni hoteli prebiti do svojih domov,</p>		<p>Dense plumes of smoke raced through the downtown avenues, coursing between the buildings, shaped like tornadoes on their sides./.../ The air rained white ash and plaster dust, coating people until they looked ghostlike. Above the second story there was nothing but an intense orange glow./.../ Rubble and debris was all around. On the street there was endless paper and unmatched shoes. /.../ A plume of smoke reminiscent of an atomic bomb rose upward and then descended to street level and sped uptown.../.../ Other people were speeding toward her, crying and screaming./.../ People in the street panicked and ran. Some tripped, fell. A small-boned woman, her hair caked with blood, was sitting on the curb, shaking uncontrollably. /.../ People found their eyes burned. Many wondered if they were seeing the very face of death. /.../ People gasped. They trembled. They sobbed. Many of the onlookers stayed put, frozen in horror.</p>	<p>- a second kamikaze attack. a second Pearl Harbor, until now the most tragic hour. GHOST WORLD Covered in soot More horror. More chaos. More amazement that the mighty United States could be so vulnerable to terror.</p>
--	--	--	---	--

(d)	<p>Oblasti so za reševanje mobilizirale več kot 10.000 policistov, gasilcev in drugih</p>	<p>na kraj dogodka je hrumelo na stotine gasilskih,</p>	<p>Police officers warned people in the vicinity to move north, that</p>	<p>, people near World Trade Center make their way through</p>
-----	---	---	--	--

	reševalcev. Oblasti so evakuirale ljudi, izpraznili so sedež OZN, guverner je vpoklical newyorško nacionalno gardo, obrambno ministrstvo je /.../ namestilo vojsko, posebne varnostne ukrepe so razglasili /.../, člane kongresa so prepeljali na varno, newyorški župan /.../ je izjavil, da se je v prvih urah v bolnišnice /.../ zateklo že več kot 600 ljudi, v 170 newyorških bolnišnicah so razglasili stanje pripravljenosti, helikopterji iz zraka nadzorujejo gašenje Pentagona,	policijskih, dokontaminacijskih ter vozil prve pomoči,	the buildings could fall, but most people found that unthinkable.	ash and debris /.../ Police /.../ rescue workers,, amid fears of further cave...
--	---	--	---	--

(e)	Potnica v enem izmed ugrabljenih letal je kar dvakrat klicala svojega moža in mu dejala, da so ugrabitelji z noži za rezanje kartona prisilili potnike in posadko s piloti vred, da so se do strmoglavljenja umaknili v zadnji del letala. »Najprej sem pomislila na to, da gredo milijarde dolarjev za fantastične projekte, ki naj bi mi zagotovili varnost pred raketami iz vesolja, moja pisarna pa se tresе zato, ker se podira WTC, v katerega se je zaleto ameriško letalo.« /.../ »Zdelo se mi je, da se Manhattan potaplja in da bomo vsi umrli.« /Večina je pričakovala/, »da bo današnji dan takšen, kot je bil včerajšnji, jutrišnji pa tak, kot je bil današnji.« Po besedah očividcev je obrambni minister /.../ stekel iz svoje pisarne in požrtvovalno pomagal /.../. Po trditvah prič so prvi	Giuliani je še dejal, /.../: »Ljudje so skakali iz WTC. Razmere so bile grozljive, preprosto grozljive.«	. "I don't know what the gates of hell look like. But it's got to be like this. I am a combat veteran, Vietnam, and I never saw anything like this." "We saw bodies flying out of the windows. It was the 85 th floor...And they jumped. Mr. Lingenfelder peered out of the window and saw a body lying on the roof of the hotel./.../ People were freaking out . We started to see people jumping from the top of the World Trade Center./.../ I saw a guy bleeding from the head, I saw a lady with no shoes, her feet were bleeding. I saw two people jump out. I felt I was in a bad nightmare . /.../ "It's like Pearl Harbor, ..."It's	"They were yelling ...extremely nervous . It is not a good place to be."
-----	---	--	--	---

	poškodovanci pričeli prihajati v mestne bolnišnice kako uro po prvem napadu /.../. »Moj avto so stresle močne vibracije. Skoraj v trenutku je bila cesta polna reševalnih in policijskih vozil. Po tem, kar sem videl, je bilo moč sklepati, da so ZDA v vojni, čeprav je sovražnik še neviden in neznan.«		war.”	
--	--	--	-------	--

(f)	Kučan: Slovenija iskreno sočustvije s svojci umrlih. Ameriški predsednik George Bush je v torek dopoldne v prvi izjavi za javnost dejal, da so ZDA pretresene, zaradi te velike nacionalne tragedije, v popoldanskem nagovoru /.../ pa je dejal: «Dopoldne so brezosebni strahopetci, napadli svobodo, a jo bomo ubranili /.../»	Dr. Janez Drnovšek, predsednik vlade: »Vsi Slovenci smo danes v mislih z ameriškim narodom« Ameriški predsednik je /.../. Hkrati pa je zagrozil, da bodo storili vse , da »najdejo in kaznujejo odgovorne za ta strahopetna dejanja.« Župan mesta New York /.../ je pozval k evakuaciji iz južnega dela Manhattana /.../	/.../ President Vows to Exact Punishment for 'Evil'	Mayor Giuliani tried to calm his city, President Bush denounced the “faceless cowards”...
-----	--	--	---	--

7.1 Žanrska razporeditev tekstov na prvih dveh straneh dnevnikov NYT, NYDN, D in Dn:

Tudi to razporeditev lahko naslonimo na značilnost mediocentričnosti.

Žanrska ureditev prvih strani časnikov in časopisov oz. tiskanih medijev nasploh je od nekdanj osnovno uredniško opravilo in je tesno povezano z značajem časopisa, to je s tem, kaj časopis obravnava kot najpomembnejšo vsebino sporočila (najpomembnejši dogodki). Izbira pomembnosti praviloma ustreza dejanski pomembnosti ali pa jo za takšno šteje časopis glede na svoje mesto v publicistiki določenega družbenega okolja. S tem, kar je tiskano na prvi

strani časnika, le-ta sporoča bralcem, kaj šteje za pomembno oziroma najpomembnejše.

Uvrstitev določenih vsebin na prvo stran je v razvoju tiska dobila še dodatno funkcijo, to je pritegovanje kupcev, ki se odločajo za nakup tega ali drugega časopisa po t. i. »udarnih naslovih«, to je naslovih na prvih straneh, te strani pa so na prodajnih mestih časopisov zmeraj na vrhu, tako da so vidna. Pri tem ima pomembno mesto tudi grafični vidik, to je izbor in velikost naslovniških črk in razmerje med količino besedila na prvi strani in »količino« slikovnega gradiva, kar je povezano z razvojem tehnologije. Tako imenovani rumeni tisk, v Sloveniji na primer Slovenske novice, izpolnijo z enim samim, praviloma senzacionalističnim naslovom celotno prvo stran.

Te značilnosti so analizirane tudi v časnikih D, Dn, NYT in NYDN za vsebino 11. september na ta koledarski dan. Tudi žanrska ureditev teh strani v navedenih časnikih se poleg osnovne značilnosti (osebne izkaznice časnika) ujema z načelom mediocentričnosti.

The New York Times

Prva stran NYT ima glede na izvode pred 11. septembrom ves prostor posvečen terorističnemu napadu, vendar je prostorsko razmerje med besedilom in slikovnim gradivom izredno uravnoteženo, tj. 50% : 50%:

dve razširjeni vesti s kazalkama na strani A7 in A4,

dve reportaži s kazalkama na strani A 14 in A 17, tako kot v drugih izvodih je ohranjen kazalnik na notranje strani (na ustaljenem mestu v desnem spodnjem vogalu prve strani),

pet fotografij, kar je v povprečju več kakor v ostalih izvodih NYT (povprečno tri do štiri), vendar so fotografije zato izrazito zmanjšane, razen najbolj značilne, ki je izšla v vseh primerjanih časnikih; ta prikazuje goreči stolpnici

WTC. Večje število fotografij, ki so pomanjšane, ima podobno vlogo kakor naslovi v kazalniku, ki usmerjajo k podrobnostih na drugih straneh časnika. Tudi vsebinska plat fotografij je izbrana glede na vsebinske poudarke, ki odražajo sam dogodek:

- Napad: velika in pomanjšana fotografija goreče stolpnice, pomanjšana kaže tudi letalo, ki se je zaletelo v drugo po vrsti, tj. južno stolpnico (kar je seveda velika fotografska rariteta in jo prinašajo vsi tukaj primerjani časniki).
- Napad: goreče poslopje Pentagona.
- Reševanje: delo gasilcev in rečevalcev na razvalinah stolpnic,
- Ranjeni pri napadu: fotografije okrvajlene ženske, ki ji obvezujejo rane.

New York Daily News

Ureditev prve strani povsem ustreza značaju lista. Med primerjanimi časniki je edini, ki napoveduje posebno izdajo, napovedano z naslovom »Dan terorja«.

Celotno stran zaseda fotografija goreče južne stolpnice WTC in potniško letalo, ki se ji približuje. Čez vso fotografijo je napis IT'S WAR, v prostoru fotografije nad letalom, tehnično zato brez ustaljene kazalne vezalke (prim. Korošec 1998: 321) pa kratko pojasnilo vsebine: trenutek, preden se je drugo potniško letalo zaletelo v južno stolpnico WTC, kjer bi po slovenski tipologiji, če bi bilo besedilo pod sliko, pričakovali kazalno vezalko, npr.: *slika prikazuje trenutek, preden ...*

Delo

Delo ima celotno prvo stran posvečeno dogodku 11. september, vendar je ureditev mediocentrično že prilagojena: razmerje med slikovnim delom in besedilom se nagiba v korist fotografije, ker je objavljen razmeroma velik

pregledni (turistični karti podoben) zemljevid New Yorka z zaznamovanim položajem napadenih stolpnic WTC.

- razmerje med fotografsko in besedilno zasedbo 60% : 40%,
- obsežno priredbo poročil po Reutersu (avtor Veso Stojanov),
- uvodnik Tema dneva (avtor dopisnik Dela iz New Yorka Ervin Hladnik Milharčič),
- kazalnika v (sicer običajnem prvostranskem desnem spodnjem vogalu) ni.
- štiri fotografije, dve prikazujeta goreči stolpnici, zgornja že omenjeno z letalom pred
- južno stolpnico; zemljevid New Yorka in manjšo fotografijo Osame Bin Ladna.

Tukaj so za prikaz žanrske razporejenosti sporočil sicer pregledane in predstavljene samo prve strani zaradi njihove izrazitosti sploh, vendar je dobro pripomniti, da Delo posebni izdaji ustrezno posveča dogodku celotno drugo stran z devetimi fotografijami in enako tematsko zasedenostjo, kakor je opisana pri NYT.

Dnevnik

Glede na značaj časnika je tu vidik madiocentričnosti najizrazitejši. Veliko prostora zajema celostranski udarni naslov (gl. dalje!), slikovni del je bistveno bogatejši od drugih treh primerjanih časnikov, vendar fotografije niso vsebinko vezane samo na dogodek 11. septembra:

- razmerje med slikovnim in besedilnim delom je 85% : 15 %,
- štiri fotografije so vsebinsko vezane na napad; dve prikazujeta goreči stolpnici, prva desna južno stolpnico z letalom, ena goreče poslopje Pentagona, ena pa skupino gasilcev v akciji; v zgornjem desnem vogalu je ob sliki predsednika Janeza Drnovška njegova kratka solidarnostna izjava o dogodku;

ostalo slikovno gradivo (približno 20% vsega slikovnega) je oglasno gradivo: fotografija oglaševanega avtomobila, oglas za avtomobil honda in razmeroma velik oglas za Mobitel. Tako je dogodku 11. september posvečenih približno 70% prve strani.

Dnevnik dogodku sicer ni namenil posebne izdaje, vendar se enako kot v Delu vsebina na str. 2 nanaša na dogodek 11. september, opisom po točkah (a) do (f) pa so nadrejeni komentarji s širšim pristopom. Tako je tudi na str. 3.

7.2 Primerjava naslovij prvih strani

Stilistični pogled na naslovje se nanaša samo na slovenska devnika, čeprav tudi tu podobnosti med slovenskima in ameriškima dnevnikoma obstajajo.

Dnevnik Delo ima ob imenu dnevnika podatek, da gre za posebno izdajo, pa na prvi strani prinaša polno naslovje, ki ima po Koroščevi tipologiji:

Nadnaslov: *Teroristični napad na ZDA*

Veliki naslov: **Tisoči mrtvih v New Yorku**

Podnaslovni sklop: *Teroristi z letali sesuli slovita »dvojčka« Svetovnega trgovskega centra – Pentagon v ognju – Bela hiša evakuirana – Zaprta vsa letališča v ZDA – Predsednik Bush takoj napovedal ukrepe proti teroristom*

Sinopsis je tipični pravi sinopsis (Korošec 1998: 102-103), ker ga je avtor Veso Stojanov zasnoval tako kot svoje poročilo na podlagi kompilacije agencijskih poročil iz Reutersa.

Zanimivo je, da tudi na drugi strani, kjer, kot sem navedel, prevladuje fotografsko gradivo, agencijsko poročilo od DPA in veliki naslov s

podnaslovom in sinopsisom, nadalje agencijsko poročilo od STA, AP in DPA z malim naslovom **Washington zaprl ambasade**, posebnost v okviru mediocentričnosti pa je agencijski (APF) seznam najvišjih zgradb na svetu in odstavek o tem, katere višje od navedenih v seznamu še gradijo. Ta seznam je slovenskemu bralstvu prilagojen in ga razumem kot izpolnitev nalog posebne izdaje v dnevniku, ki je oddaljen od mesta dogodka, da bi o njem prinesel še dopolnilne podatke, ne samo tisti, ki zajemajo sam dogodek.

V podnaslovnem sklopu je značilnost, o kateri govorim v poglavju Vidik mediocentričnosti v 1. točki, torej gre za to, da je razsežnost vsečloveške tragedije tega dogodka vplivala na to, da je v slovenskem dnevniku mediocentričnost odstopila mesto poudarjanju tragičnosti. To se vidi v tem, da prvine v podnaslovu ali katerem od prvin podnaslovnega sklopa načeloma razaktualizirajo »udarno« ekspresivnost velikega naslova, tako da je podnaslov glede na ekspresivnost nevtralen, tukaj nastopajo z določeno stopnjo ekspresivnosti glagola *sesuti* in *biti v ognju*: Teroristi z letali *sesuli* /.../, *Pentagon v ognju*

Naslovje v Dnevniku ohranja tipičnosti svojega naslovja, ki je prav tako polno naslovje, vlogo nekakšnega nadnaslova pa za razliko od druge strani tukaj opravlja »nadaslov«, ki je dejansko kazalnik vsebine na drugi in tretji strani, zato ga pišem v narekovajih:

»Nadaslov«: stran 2, 3 *Včerajšnji teroristični napadi na WTC in Pentagon ter še nekateri poskusi napadov po Združenih državah Amerike dokazujejo, da je resničnost vedno hujša od kakršne koli filmske more*

Veliki naslov: **Američani so doživeli največjo tragedijo po Pearl Harborju**

Podnaslov: V času napada naj bi samo v WTC delalo približno 55.000 ljudi, včerajšnji teroristični napad na to poslopje pa naj bi terjal več tisoč ljudi, je sporočil tiskovni predstavnik policije.

Iz primerjave velikega naslova v Delu, ki je naslov z določeno stopnjo ekspresivnosti v t. i. izrazu nedoločnega velikega števila *tisoči mrtvih*, je v Dnevnikovem podnaslovu pravilno navtralen, čeprav tudi številčno nedoločen: *več tisoč ljudi*.

Prva stran časnika New York Times ima glede na slovensko tipologijo neobstoječi naslov, ki bi ga imenoval »prvostranski« naslov, naslov celotne prve strani: **U.S. ATTACKED**. Ta naslov izrazito združuje v celoto vsa, žanrsko različna besedila prve strani, ki imajo vsaka svoj izrazito ekspresivni »veliki naslov«. Glede na to bi bil »prvostranski« tudi podnaslov k zgornjemu velikemu naslovu, prav tako z izrazito ekspresivno prvino *dan terorja*, zanimivo pa je, da ja uporabljen nevtralni glagol *to destroy* (*porušiti, uničiti*), medtem ko je v Delu v podnaslovu uporabljen glagol *sesuti* z visoko stopnjo ekspresivnosti: *HIJACKED JETS DESTROY TWIN TOWERS AND HIT PENTAGON IN DAY OF TERROR*.

Časnik New York Daily News ima prvostranski naslov posebne izdaje. To povsem ustreza značilnostim časnika, kakršen je: DAY OF TERROR – SPECIAL EDITION, z enim samim naslovom: **IT'S WAR**.

7.3 Primerjava poročevalskih enot (a) do (f)

V zgornjih tabelah sem zglede po točkah od (a) do (f) izbral tako, da po možnosti vsebujejo oba vidika poročevalskega pristopa:

- večje ali manjše upoštevanje mediocentričnosti,
- opuščanje vidika mediocentričnosti zaradi nadsacionalnih razsežnosti dogodka 11. september (prim. 1. točko v poglavju Vidiki mediocentričnosti).

Imenovanje dogodka

Tu večjih razlik med časniki ni. Dogodek vsi imenujejo teroristični napad, s prilastki različnih stopenj intenzivnosti: *strahoten* oz. *horror*:

D: teroristični napad na ZDA, najhujši teroristični napad v vsej zgodovini, grozljiv teroristični napad, strahotni napad na ZDA

Dn.: teroristični napadi na WTC, silovit teroristični napad,

NYT: U.S. ATTACKED;

NYDN: Day OF TERROR

(a) Poimenovanja z glagoli in samostalniki v poročilih o trčenjih letal v obe zgradbi WTC, o strmoglavljenju letala v zgradbo Pentagona, strmoglavljenje letala v Pennsylvaniji

Zbir glagolov in samostalnikov s podobnimi pomeni je v slovenskih dnevnikih tak, da kaže umik od mediocentričnosti, saj veliko glagolov z ekspresivnimi vrednostmi kažejo na avtorsko prizadetos ob tragičnem dogodku:

D: nevtralna glagola sta *zaleteti se* in *strmoglaviti* (slednji je vojaški termin), ekspresivni pa: *sesuti* (prehodno), *treščiti*, *trčiti*;

Dn: Tu je seznam podoben: *zadeti* (prehodno), *strmoglaviti*, *zaleteti se*; *treščiti*, *sesuti* (prehodno);

NYT: glagoli so izrazito ekspresivni: *slammed*, *rammed*, nevtralni pa *to crash*, *to struck*;

NYDN: prevladujejo ekspresivni : *to crumple*, *to smash*, nevtralni *to hit*

(b) Navajanje podatkov o številu žrtev je glede na veliko posebnost, to je razsežnost prizadetosti in nezmožnost ugotoviti natančnejše število prizadetih, mrtvih in ranjenih, prebivalcev, zaposlenih, policistov in reševalcev, skoraj

identično v vseh primerjanih časnikih. Tako je tudi zato, ker sta v angleščini in slovenščini ekvivalenta za nedoločeno veliko število enaka, to je *thousands*, *tisoči*, *na tisoče*. Ta, tudi stilistična identičnost in slovenska poročevalska naslonitev na newyorški vir deloma izstopata iz okvira mediocentričnosti. Enako velja za višjo stopnjo ekspresivnosti besed, za prizadete v nesreči v angleških časnikih (*treated for cuts, broken bones, burns and smoke inhalation*), v slovenskih pa se govori nevtrarno o *žrtvah*.

- (c) Opisi razmer na mestih napadov nudijo veliko stilno pestrost. To je razumljivo, ker gre pri tem za jedro poročevalske dejavnosti, v kateri spada opis dogodka v žanre poročilo, reportaža in članek, kjer so ti podatki večje informacijske vrednosti od osnovnih podatkov o kraju in času. V teh žanrih je podpisani avtor zapisovalec, kronist, udeleženec ipd., v angleških besedilih pa se to kaže tudi z avtorjevo osebno prizadetostjo. Avtor želi sporočiti, kako je od rtagičnosti dogodka pretresen. Zato so opisi podrobnosti iz dogodka zelo blizu literaturi oz. leposlovju. V slovenskih, precej povzemajočih besedilih ja ta značilnost malo manj opazna, velja pa določilo prve točke v poglavu O mediocentričnosti:

D: zavladata panika, ovit v dim in prah, slike razdejanja, so iz stavbe bušnili plameni, velikanski oblak pepela,

Dn: stolpa sta se /.../ porušila, zagorelo je v Pentagonu

NYT: bodies helplessly tumbling out, dense plumes of smoke, a plume of smoke reminiscent of an atomic bomb, people, crying and screaming, people found their eyes burned.

NYDN: day turned into night..., screams and scenes of unimaginable horror,/.../ More horror. More chaos. More amazement.

Zanimivo je povzemanje besedne ekspresivne zveze, pri Delu iz New York Timesa, pri Dnevniku pa iz New York Daily Newsa:

D: švignil plamen, podoben oranžni krogli - NYT: intense orange glow./.../

DN: največja tragedija po Pearl Harborju (v naslovu) - NYDN: a second Pearl Harbor,

(d) Reševanje in zaščitni ukrepi je neke vrste strokovni pristop k nesreči in je v vseh besedili praviloma nevtraln. Slovenski časniki (tudi) dobesedno povzemajo tuje vire, za mediocentričnost pa bi lahko šteli manjši obseg navedb: D: Oblast so mobilizirale več kot 10.000 policistov, gasilcev in drugih reševalcev, evakuirale ljudi, izpraznili so sedež OZN, guverner je vpoklical newyorško nacionalno gardo, so razglasili stanje pripravljenosti, helikopterji nadzorujejo gašenje

DN: na kraj dogodka je hrumelo na stotine gasilskih, policijskih, dokontaminacijskih ter vozil prve pomoči (opazna je ekspresivnost zveze *je hrumelo na stotine vozil*)

NYT: Police officers warned people

NYDN: Police /.../ rescue workers... amid fears of further cave...

(e) Pričevanja očitvidcev. Vključevanje te prvine v poročevalske žanre, kot so poročilo in reportaža, je stvar poročevalske tehnike. Ne gre za obvezen postopek, vendar se ga poročevalci poslužujejo, ker izrazito dopolnjujejo avtorska poročila v obeh primerih: ko je poročeval bil na mestu dogodka in ko za nadomestilo svoje nenavzočnosti uporabijo pričevanje. V takih primerih se zdi, kot da poročevalec izroča svojo vlogo pričevalcem, da bi s tem podkrepil svoje opise, poročanju pa dvignil verodostojnost. Poročevalsko vprašanje torej je, katere pričevalce je poročevalec izbral, kako pretresljive so njihove izpovedi in kako jih ve organiziral v svoje besedilo ter svojim bralcem dal podatek o tem, da ni njihov avtor. Vprašanje stila teh pričevanj zato ni prvovrstno stilistično vprašanje poročevalstva, ampak stila pričevalcev. V naših besedilih se vidi, da so si posebno ameriški avtorji prizadevali zajeti tista pričevanja, ki

dokumentirajo pretresljivost dogajanja, npr. v NYT: »We saw bodies flying out of the windows.»

(f) Isto pravzaprav velja za prve izjave pomembnejših državnikov, zato tega ne bom obravnaval kot stilistično vprašanje, v sklop vidika mediocentričnosti pa podatki o tem vseeno spadajo, ker je poročevalsko pomemben izbor teh izjav. V slovenskih besedilih so, razen solodarnostne izjave predsednika Drnovška na prvi strani Dnevnika, povzete izjave predsednika Busha, enkrat pa takratnega newyorškega župana Giulianija, ki je po vsebini bolj pričavanje kot pa izjava.

8. Povzetek

Dogodek 11. septembra v New Yorku je kot teroristično dejanje dogodek katastrofalnih razsežnosti. To je sprejela in tudi politično razglasila mednarodna skupnost. Čeprav je glede na število prizadetih (mrtvih, ranjenih, pogrešanih) in tudi primerljivo glede materialne škode v zadnjem času potresni val cunami gotovo večja nesreča, je 11. september nadnacionalna stvar. Zato je imel v poročevalstvu sodobnega sveta drugačno mesto od poročanja o katastrofi v Indijskem oceanu ob koncu leta 2004. Razlog za to je v povzročiteljih dogodka, to je v terorističnih skupinah, ki svojo dejavnost usmerijo v katerikoli del sveta. Sodobni terorizem ogroža ves demokratični svet.

Teza diplomske naloge je, da je poročevalstvo o 11. septembru upoštevalo nadnacionalne razsežnosti napada, v dveh ameriških in dveh slovenskih časnikih so poročila o dogodku v okviru t. i. mediocentričnosti, ki jo razumem po slovenski stilistiki z enim dopolnilom, to je, da mediocentričnost v celoti velja za »navadne« nesreče in druge tragične dogodke, pri poročanju o dogodkih, kot je 11. september, pa ob upoštevanju »vsečloveške tragedije« ta vidik bistveno popusti, hkrati pa ga upoštevam kot značilnost tudi brez ozira na

fizično »razdaljo«, ki zmanjšuje doživljanje razsežnosti dogodka in zato velja tudi znotraj publicistike ene nacionalne skupnosti.

Ker je razumljivo, da je dogodek 11. septembra v Ameriki upoštevan kot tragedija in napad na državo, je poročanje o njem nabito z ekspresivnostjo in imajo poročila o tem pogostokrat obliko literarnega ubesedovanja. Vplivanjske možnosti, ki jih ima časnik določenega okolja, imajo v obeh primerjanih ameriških časnikih ob poročevalskih tudi povsem sprejemljivo mobilizacijsko vlogo, ki je morala doseči tudi politične učinke v naciji (podpora pri sprejemanju zakonov, novih institucij itd.). Tega v slovenskih časnikih ni, določena stopnja ekspresivnosti izraza pa mediocentrično ustreza obči prizadetosti zaradi napada. Ta se v slovenskih časnikih kaže v:

- izredni poročevalski pozornosti, to je preureditvi običajnih strani časnika ali v posebni izdaji,
- nastopanju enakih poročevalskih žanrov, istih fotografij s podrobnostmi dogodka in enakim poročevalskim zajemanjem glavnih značilnosti dogodka, to je razporedom vsebin v točkah (a) do (f),
- predvsem pri opisu dogodka v točkah (a) in (c) z višjo stopnjo ekspresivnosti glede na slovensko stilistiko poročevalstva, deloma tudi s povzemanjem istih zrazov iz ameriških virov.

S smislu svoje dopolnitve (v tč. 2 v poglavju Vidik mediocentričnosti) je odstopanje od mediocentričnosti v slovenskih časnikih vidno tako v razmerju med primerjanima ameriškima in slovenskima kakor tudi med samima slovenskima časnikoma, slednje je še posebej izrazito.

Vloga mediocentričnosti se spreminja zaradi sprememb v svetu. Zaradi tega je tendenca odstopanja od mediocentričnosti novejši pojav, s katerimi se bomo zaradi samih družbeno političnih sprememb še naprej srečevali pri nekaterih časopisih in televiziji kot pri drugih. Je tudi res, da nekateri časopisi poskušajo ohraniti svojo velikost in ugled prav s tem, da so medijske oči usmerjene k svetu. Svet nadzorujejo na podoben način kot ribič, ki poskuša iz

morja loviti največje ribe. Ta usmeritev poskuša potrjevati, da je svet viden in nadzorovan. Pojav ne-mediocentričnosti se pojavlja ne samo zaradi same konkurence med televizijo in časopisom, ampak tudi zaradi zahtevnosti bralca ali gledalca. Medij včasih tudi uporabljajo tehniko ogroženosti kot skrb za bralca in za svet, da bi čimbolj pritegnili njegovo pozornost. Pojav nadnacionalnih televizij, kot so CNN, BBC, in hitra dostopnost vseh vrst informacij na internetu so vzrok, ki pritiska na časopise, da bi po svetu iskali bolj zanimive novice in vzbudili pozornost. Večkrat smo imeli priložnost videti prizore iz državljanske (jugoslovanske) vojne na prvi strani NYT ali celo oddaje na CNN. Bralec ali gledalec se zdi, kot da je naveličan z lokalnimi dogodki, ali je postal bolj zahteven.

Propad sovjetskega bloka je omogočil večjo širitev demokracije v svetu, rodila se je tudi združena Evropa. ZDA se vse bolj ponujajo za varuha demokracije. Vse te politične spremembe so vplivale tudi na hitrejši razvoj komunikacij in poslovnost sveta. Zaradi tega postaja svet vsebolj kot snežna kepa. Dogodki v eni državi zadenejo tudi druge države. Primer 11. septembra je konkreten primer te prizadetosti ne samo emocionalno, ampak tudi ekonomsko.

9. Viri

Korošec, T. : 1998: Stilistika slovenskega poročevalstva. Kmečki glas, Ljubljana.

Enciklopedija Slovenije. Mladinska knjiga, Ljubljana 1988.

New York Times, Daily News, Delo. <http://en.wikipedia.org/wiki>